

Vị trí chiến lược vùng đất Hà Giang qua đánh giá của Nguyễn Công Trứ

Tác Giả: H&# B&#ch Th&#o

Thứ Hai, 09 Tháng 7 Năm 2012 08:48

Tỉnh Hà Giang ngày nay nằm trong tỉnh Tuyên Quang thời Nguyễn.

Vào thời đó, tỉnh Tuyên Quang chia thành hai phủ : Yên Bình, và Vĩnh Tuy. Phần lớn tỉnh Tuyên Quang hiện nay nằm trong phủ Yên Bình ; riêng phần lớn đất phủ Vĩnh Tuy thời Nguyễn nay thuộc tỉnh Hà Giang.

Sau cuộc tiến quân lớn thời nhà Lê đánh dẹp Nông Văn Vân tại châu B&#o L&#c vào cuối năm Minh Mệnh thứ 14 [1833], trên đường về Nguyễn Công Trứ dâng tâu 'Thôn an' lên vua, trình bày vị trí chiến lược của vùng đất An Biên, Hà Giang, xin đất tỉnh thành tại đây, để chia vùng th&#ng du miền B&#c.

'Thôn an' tuy có nghĩa là hỏi thăm sức khỏe vua, nhưng thực chất là bản báo cáo hàng tháng, do các Tổng đốc dâng lên triều đình. Mục đích 'Thôn an' tác giả trình bày ý kiến về địa lý, thành Tuyên Quang men theo dòng sông Lô đến đến An Biên để ngăn ngừa Hà Giang (tổng ng&#ng v&#i đ&#n qu&#c l&#s 2 ngày nay, từ tỉnh lỵ Tuyên Quang đến tỉnh lỵ Hà Giang) phải mất 8 ngày đường ; từ đó tiến đến châu B&#o L&#c (tổng ng&#ng v&#i đ&#n 34 ngày nay, từ tỉnh lỵ Hà Giang đến huyện lỵ B&#o L&#c, tỉnh Cao Bằng), sào huy&#t của Nông Văn Vân, lại phải mất thêm 8 ngày ; đó là chưa kể đường đi, không phải đánh nhau, cũng phải mất đến nửa tháng :

"Th&# Tổng đốc Hồ i Yên là Nguyễn Công Trứ có nói trong tâu thôn an rằng : " Tỉnh Tuyên Quang tiếp giáp với huyện Hùng Quan thuộc phủ Đoan Hùng, tỉnh Sơn Tây. Từ tỉnh đến đến An Biên mất 8 ngày đường ; từ đến An Biên do đường An Đ&#nh, B&#c Nh&# đến Vân Trung [B&#o L&#c] thì mất 5 ngày ; nếu do đường Đ&#i Mi&#n, Ti&#u Mi&#n đi Vân Trung thì mất 8 ngày. Tính suất ra , từ tỉnh thành [Tuyên Quang] đến châu B&#o L&#c, đi đường yên lành cũng đã hơn nửa tháng."

1

Vì đường giao thông xa xôi khó khăn về vận chuyển, mặt số tiếp tế lương thực, tiếp viện quân lính, lại chia địa vào tỉnh Sơn Tây tại cuối dòng sông Lô ; nên trong quá khứ gặp nhu cầu trợ giúp, như đến An Biên tại Hà Giang mặt vận chuyển đánh mất không kịp cứu, vùng châu B&#o L&#c Nông Văn Vân nổi dậy, không dẹp được các phản loạn :

Vị trí chiến lược vùng đất Hà Giang qua đánh giá của Nguyễn Công Trứ

Tác Giả: Hách Tháo

Thứ Hai, 09 Tháng 7 Năm 2012 08:48

Núi sông hiểm trở, địa thuác đất cáa thá ty, khi có vịác xảy ra, chá đác tin báo tháng quá chám không kịp vịác. Pháng chi nháng vịác quan trọng đáu do tánh Sĩán Tây đáu khián, sá đái và đáu đáng phái hàng tuán hàng tháng mái xong. Công vịác có khi bá tráng i và lám lá cũng do vì tình thá cách trá xui nên thá. 2

Đích thân hành quân qua vùng An Biên, Hà Giang ; thá Táng đác Hái Yên Nguyễn Công Trứ nhán đánh ráng đất này có vịác chiến lược đá đánh chá các vùng xung quanh ; lái có khả năng tá tác, tá cáng láp tánh thành lán.

Riêng vịá mát đáa hình quân sự, ông nhán đánh ráng vịác An Biên ráng rãi, tráng có sông Lô ngăn chán, ba mát núi đá ôm quanh ; các phía phái, trái, núi hiểm có thá làm quan ái chán giữ . Vịá an ninh xa có các sông Đái Mián, Tiáu Mián ; hác các vùng An Đánh, Bách Đách có thá xây đán đá chán giữ :

An Biên là nái trung đánh tácáa Tuyên Quang, mát tráng có dòng sông ngăn chán, ba mát có núi đá ôm quanh, quáng giáa ráng rãi, cháa đáng vài vịáng náng i, có thá láp tánh thành. Tông Táo bên háu, Láp Lĩnh á bên tá có thá xây đáng quan ái, phía nam con sông có núi đát, xây pháo đài đá phòng thá đáng nghiêm. Nhá thá tá thành mát nái hiểm trở có thá đáng. Ngoài ra các nái xung yáu nhá Đái Mián, Tiáu Mián, má son Bách Đách và An Đánh đáu đáp đán đáng chán ; nháng chá bánh nái pá quanh co, chát háp thì cho khai đào, sáa pháng đá đá đái lái. 3

Tá vịác chiến lược này, giáng nhá cái trác cáa cá xe, có thá lán theo nan quát, táa ra bán pháng : hác theo đáng 34 hián nay đá đán các châu Máu Vác, Báo Lác ; hác theo sông Gám, sông Năng đán há Ba Bá [Bác Kán] thuác vùng đất tánh Thái Nguyên thái đó ; hác xuôi dòng sông Lô qua tánh lá Tuyên Quang ngày nay đá đán tánh thành Háng Hóa, hác ngáng cá sông Lô đán châu Vá Xuyên đá kiám soát vùng má Tá Long 4 :

Nhá vịá thì mát tây có thá cháng giữ Báo Lác, Lác Yên, mát đông có thá trán áp Đái Man, Vá Xuyên, mát nam có thá kháng chá Háng Hóa, mát bác có thá thông vịá Thái Nguyên ; thác đáng cái thá chá tráng mà trá chá kháng, cháng khác gì thân ngáng i sai khián chân tay vịá. Vịá đáng đã nhanh, tin tác lái nháy, có thá ngăn chán đáng cái cháa náy mám, tiêu tránh nháng cái không yên tĩnh. 5

Vị trí chiến lược vùng đất Hà Giang qua đánh giá của Nguyễn Công Trứ

Tác Giả: Hách Tháo

Thứ Hai, 09 Tháng 7 Năm 2012 08:48

Điáu quan trọng là vùng đất chiến lược này có thể tích, tích lũy; Nguyễn Công Trứ tính toán báo 3 năm cuối, đưa dân vào khuôn phép, đưa về lâu về dài không còn mối lo biên giới:

Chỉ thay đổi những kẻ đầu tráng để cai trị về về dân, khián chúng noi khuôn theo phép, tại thám, mất nhuán, thì không quá 3 năm có thể biến đổi thói man thành phong tục ngái kinh, lâu dài tuyát đối với mối lo biên giới. 6

Vá lúc lập quân số, thì ngoài số quân hiện hữu, cho mình thêm 2 cửa binh đưa phòng, khuyến khích ban chức tước để khích lệ người chiêu mộ:

Hán náa, trác giới, số biến binh thuác thể nháu phái đi nữa giới để gần mặt náa, số hiện còn thì ngũ, số điáu khián không để. Những thám trong thể nháu và những thá há cửa thán, gặp khi có việc quân, kẻ cũng để lúc. Nay cho xin mình người lập làm 2 cửa binh, mình cứ 600 người. Kẻ nào mình để 60 người, thì cho làm suất đi, kẻ nào mình để 10 để cho làm quân cửa. Số lính mình trong đám lập dinh này không những có thể dùng để sai phái, mà những kẻ không có căn cứ ghi trong sổ sách cũng để quân thúc. Những việc cũng là một cách tăng thêm quân và dẹp yên giới. 7

Vá một kinh tế, Nguyễn Công Trứ thấy để cải thiện năng nông nghiệp cửa vùng châu thổ sông Lô quanh Hà Giang. Là chuyên viên về dinh đián, ông để nghề chăn cửa nuôi lợn 6 tháng lập nghề thác để giúp cho dân khỏi hoang, sau đó có thể tích lũy cửa để:

Nói về nhu phí: Hát này để màu mỡ; núi, chá nào cũng gieo trồng để cửa. Về lại những chá thán đi qua tháy thác lúa để lập trong rừng, trong gò. Hán 4000 binh đồng đi trán chuyên này, suất thì tháng 10 để tháng cháp, mà mất xã Vân Quang cung cấp không thiáu thán, thì để biến thể những nơi khác. Xét ra, ruộng ở đây không có số để và cũng không nuôi lợn. Những để có thể gieo trồng để cửa còn bỏ hoang rất nhiều. Việc thì chá phải chuyên về lập nghề thác mất lập để dùng náa năm. Sau này, chiêu mộ những dân xiêu tán ở các xã khai khẩn, rồi chỉáu những để thác để tráng cửa để cửa, chăm chá thu thúc, chá a lập để chi dùng, có thể để để, không số thiáu thán. 8

Vá công cuộc khai mở, thá mình cửa vùng tháng du miền Bắc, ông chá tráng nên kiểm soát chát chá, không cho người Thanh thao túng; làm để cửa về việc số giúp cho ngân quỹ để dào

và an ninh đ c c ng c :

L i n a, các s m vàng, m i năm n p thu t 1 đ n 4 l ng, m i l ng tính ra 80 quan ti n. Nh ng ng i Thanh làm m , m i n i t t p đ ki n ăn trên đ i 700, 800 ng i, đ u là nh ng k du đ đ tr n tránh. Chúng đ ào x m ch đ t, qu y nhi u dân đ a ph ng, th ng gây ra xích mích. Ngày n , gi c Vân đi đ n đ u, chém gi t b a bãi đ n đ y, đ u do b n này h ùa đ ng, giúp nó làm b y c . S thu vàng thu nh p y, có hay không, đ u không đ đ k . Nay xin t m b t các m vàng đ đ c a. Đ u i h t v n c nh ng ng i Thanh t t p ki m ăn t i đ y. Sau này, có ai xin tr ng, c quan đ a ph ng xét th c, s chi u theo cái l “H làm vàng” Qu ng Nam mà đ đ thu . R i th ng cho ki m soát, không đ chúng t gi u b t nh tr c. Nh v y, đ đ t đ c cái lo b t ng , mà l i làm đ i đ ào thêm vi c tiêu dùng c a nhà n c. 9

Nh m ph n bác lu n đ u ch ng đ i vi c đ i t nh thành (t t nh l Tuyên Quang đ n t nh l Hà Giang hi n nay) vì cho r ng n c đ c, Nguy n Công Tr ã nêu b ng ch ng t i ph ch t i Hà Giang ng i Kinh, ng i Thanh buôn bán s m u t. L i theo ni m tin lúc b y gi cho r ng n i nào n c n ng là đ c, n c nh là lành ; ông c t công cân th n c sông Lô t i hai vùng, thì th y không xê đ ch m y, nên k t lu n r ng th c ch t nh ng l i ph n đ i ch vì ng i ng i đ ng xa đó thôi :

Có đ u là đ i đ i t nh thành là vi c ng i ta l y làm ng i, có hai c : M t là An Biên lam ch ng n ng ; hai là đ ng v n chuy n l ng th c khó khăn. Th n đ ã hai ba l n tr ù tính : An Biên đ i ng n v i Hà Giang, đ đ y ch ph liên ti p, ng i Kinh, ng i Thanh l n v i nhau đ c ph n th nh. V l i, t An Biên đ n Tuyên Quang cùng ăn m t con sông, đ cho cân nghi m thì n c hai n i không n ng nh h n bao nhiêu. Nay cho lam ch ng, ch ng qua ng i ta thích g n, ng i xa đó thôi. 10

*

Đ n th Nguy n công Tr Kim S n, Ninh Bình

B n ‘Th nh an’ c a Nguy n Công Tr đ a lên, vua Minh M nh cho là có lý, tuy nhiên ‘Hãy ch sau này biên gi i yên t ùnh, s bàn ch a mu n’ 11, nh ng r i b qua ; đ ó là m t đ u đ đ t c. Gi s lúc b y gi [1833] t nh thành Hà Giang đ c thi t l p; có m t l c l ng quân s đ

Vị trí chiến lược vùng đất Hà Giang qua đánh giá của Nguyễn Công Trứ

Tác Giả: Hä Bäch Thäo

Thứ Hai, 09 Tháng 7 Năm 2012 08:48

---

mänh đächängä vùng thäng du và trung du Bäc Kä, thì nhäng vä näi loän liên miän cäa giäc Khách [Tàu] đäi thäi Tä Đäc đäc đä đàn áp käp thäi, đät näc không lâm vào cänh kät quä. Tuy nhiên giá trä chiến lược của Hà Giang không vì thế mà mai mät, sau khi chiäm Viät Nam, thäc dân Pháp thäy đäc sä cän thiät, đã cho lập tänh vào đäu thä kä 20 [1900], räi vä thä tänh Hà Giang tiếp tục tồn tại cho đến ngày nay.

Hä Bäch Thäo

1 Đäi Nam Thäc Läc, täp 4, trang 92. Quäc sä quán triäu Nguyän, Viän sä häc phiên đäch, Nhà xuät bän Giáo Däc: Hà Näi, 2007.

2 Đäi Nam Thäc Läc, säd, täp 4, trang 92.

3 Đäi Nam Thäc Läc, säd, täp 4, trang 92-93.

4 Vùng Tä Long sau hiäp äc Thiên Tân [1885], näm trong bän đä Trung Quäc.

5 Đäi Nam Thäc Läc, säd, täp 4, trang 93.

6 Đäi Nam Thäc Läc, säd, täp 4, trang 93.

7 Đäi Nam Thäc Läc, säd, täp 4, trang 94.

8 Đäi Nam Thäc Läc, säd, täp 4, trang 93.

9 Đäi Nam Thäc Läc, säd, täp 4, trang 93-94.

10 Đäi Nam Thäc Läc, säd, täp 4, trang 93.

11 Đäi Nam Thäc Läc, säd, täp 4, trang 94.